

Nachtdanser

Nachit

tdanser

CHIKA UNIGWE

ROMAN *De Bezige Bij Antwerpen*

Voor mijn nichten en mijn zussen

Deel een

I

Op de derde dag bezocht ze Madam Gold opnieuw.

‘Vrouwen met behoorlijke billen kunnen niet stilzitten!’ verklaarde Madam Gold kordaat. ‘Dat was je moeders probleem.’ Ze ging verzitten op haar helft van de sofa, alsof de verwijzing naar billen haar opeens bewust had gemaakt van de hare. ‘Pfff, die hitte wordt onze dood nog, *ooo*’, verzuchtte ze, terwijl ze de kortgekapte pruik aftrok die het grijzende dunne haar verhulde dat boven op haar hoofd met een elastiekje slordig bijeen werd gehouden. ‘Hoe houd je het uit met zulke zware vlechten bij deze hitte, Mma!’

Mma glimlachte flauwtjes bij wijze van antwoord. Madam Gold tastte met een volle hand in haar beha, haalde er een gebloemde zakdoek uit en wiste het zweet van haar gezicht. Ze propte de zakdoek terug, wendde zich tot het meisje en sloeg met een abrupte beweging haar armen om Mma heen. Fel fluisterde ze: ‘Ik weet drommels goed hoe het leven is voor een jonge meid als jij.’

Zowel die opmerking als de knuffel verraste Mma geheel. Madam Gold, haar moeders beste vriendin, was niet iemand die gauw uiting gaf aan haar gevoelens. Ze liet Mma even plotseling weer los als ze haar had beetgepakt, alsof ze ook zelf verrast was door dat gebaar van genegenheid. Bijna teder zei ze: ‘Je moeder was koppig. Heel koppig.’ En toen, alsof ze er zorgvuldig over had nagedacht, nam ze het gezicht van het meisje tussen haar handen en zei langzaam: ‘Iedere man verdient een zoon...’ Ze laste een pauze in en leek haar woorden te wikken, alsof ze de zin eerst stukje voor stukje wilde

uitproberen alvorens hem uit te spreken. 'Iedere man... een man als... je vader was... een man. Al helemaal een man die zoveel geduld heeft gehad als je vader... Je vader was heel geduldig...' En toen: 'Ja, zelfs een uit steen gehouwen kerel zou een zoon niet afwijzen wanneer zijn vrouw hem slechts een dochter heeft kunnen geven.' Ze verhief haar stem. 'Ik zeg niet dat het goed was wat hij deed. *Mba nu!*' Haar stem daalde weer in volume en klonk droevig: 'Ik zeg alleen dat hij heeft gedaan wat iedere man in zijn plaats zou hebben gedaan. Iedere man, *nwoke obuna*, zou hetzelfde hebben gedaan. Luister je naar me? Ze zouden ergens anders op zoek zijn gegaan naar een zoon. Niet meer dan normaal. Ze zouden hun zaad op allerlei andere plekken rondstrooien in de hoop dat er ten minste één zaadje vrucht zou schieten. Wie je iets anders wil wijsmaken is een leugenaar. Luister je wel? *Ina-egekwa m nti?*'

'Ja, tante.' Ze was dankbaar toen Madam Gold haar gezicht losliet. Ze had haar adem ingehouden gedurende de toespraak, want de oude vrouw stonk uit haar mond alsof ze net bonen had gegeten. Of een gekookt ei. Ze had echt moeite moeten doen om niet achteruit te deinzen om de aanval van die slechte adem te ontwijken.

Madam Gold pakte het glas water van het tafeltje naast haar en begon te drinken. Een tijdje was alleen het klokkende geluid te horen terwijl ze dronk. Gloek. Gloek. Gloek. Totdat het glas leeg was. 'Met deze hitte heb ik de hele tijd een droge keel', zei ze. Met het hoofd in de nek riep ze naar de keuken achter zich om meer water. Een meisje van ongeveer acht jaar kwam haastig aangelopen met een plastic kan half vol water en zette dat op de salontafel. Ze bleef staan.

In haar hand had ze een blaadje papier dat ze Madam Gold aarzelend aanreikte.

‘*Ogini?* Wat heb je daar, Ebele?’ vroeg Madam Gold ongeduldig.

‘Een boodschappenlijstje, *ma*. Voor het avondeten. Ik moet naar de markt voordat alle kramen dicht zijn.’

Madam Gold pakte het lijstje van haar aan, nam het vluchtig door en vroeg waarom ze alweer maggiblokjes nodig hadden. ‘Je hebt gisteren toch al maggi gekocht?’

‘Ja, *ma*, maar die hebben we allemaal gebruikt in de stoofschotel van gisteravond.’

Madam Gold maakte een sissend geluid, trok een bruine handtas onder de bank vandaan en telde wat biljetten uit. Ze gaf het geld aan het meisje en stuurde haar weg met ‘Geen tijd verdoen daar, *oo*. Koop alleen wat we nodig hebben en kom dan direct naar huis!’ Ze zette haar tas weer neer, keek naar Mma en zei: ‘Weet je, vroeger kochten onze ouders eten in het groot in en konden ze alles thuis bewaren. Heel anders dan tegenwoordig. Nu moet je elke keer dat je kookt de deur uit om uien of maggiblokjes te kopen! Geen mens kan het zich nog veroorloven om in het groot inkopen te doen, of wel soms?’

Mma zat op het randje van de sofa naast Madam Gold met haar handen dichtgeknepen op schoot. Ze zei niets en naar Madam Gold luisterde ze niet echt meer. Ze vroeg zich af wat ze voelde. Haar keel was kurkdroog, maar bij haar aankomst had ze een drankje afgeslagen en nu wilde ze er niet om vragen; ze moest zich maar even flink houden.

Zo, dus ze had ergens een broer. Na jarenlang te zijn opgegroeid als enig kind, sloeg het nieuws van een broer in

als een bom. De ontdekking dat haar vader hen niet in de steek had gelaten al evenzeer. In plaats daarvan had haar moeder ervoor gekozen weg te gaan. Ze had een 'blij-blij' familie kunnen hebben, een gezin van het normale soort, waar haar moeder altijd de draak mee had gestoken: 'Al die blij-blij gezinnetjes die je overal ziet, krab het buitenste laagje eraf en wat overblijft, zijn allerlei somber-sombere dingen, vies-vieze dingen als stront.' Maar dat was precies wat Mma had gewild: er normaal uitzien, ook al waren er stukjes somberheid onder de oppervlakte. Daar had ze best mee kunnen leven. Het zou haar leven er oneindig veel beter op hebben gemaakt, zoveel draaglijker.

Ieder kind verdiende een vader. Zeker weten. Vooral een kind met een moeder zoals zij had gehad verdiende een vader om haar leven in evenwicht te krijgen. En wat voor verdriet de vader ook mocht hebben aangericht, haar moeder had haar nooit mogen weghouden van haar vader. Of haar vader weg van haar. Zo vreselijk leek dat verdriet trouwens niet te zijn. Had Madam Gold, die verstandige Madam Gold, niet net verteld dat iedere man zou hebben gedaan wat haar vader had gedaan? Dat niet *hij* zijn vrouw haar boeltje had laten pakken, maar dat *zij* was weggegaan? Wat er ook was gebeurd, *zij* en niet *hij* had het initiatief tot een scheiding genomen en dus had ze de gevolgen aan zichzelf te wijten.

Het was gewoon niet eerlijk, vooral niet omdat ze getuige was geweest van het verdriet van haar dochter. Als ze gewoon contact met haar vader had mogen hebben, was haar leven beslist anders verlopen. Dan zou ze over hem hebben gepraat tijdens een spreekbeurt. Dan had ze apetrots voor de klas

kunnen staan en hebben gezegd: 'Mijn vader is architect.' Of: 'Mijn vader is schilder.' Wat deed hij eigenlijk? Ze had geen idee. Dat kon ze Madam Gold vragen. Hij was niet langer een denkbeeldig iemand, maar een mens van vlees en bloed.

'Wat doet... wat deed hij, tante? Mijn vader?' Ze wist niet goed of ze over hem moest spreken in de tegenwoordige of in de verleden tijd. Stel dat hij al dood was? Nee, ze wilde niet eens nadenken over die mogelijkheid.

'Zaken. Hij was zakenman. Ik neem aan dat hij dat nog altijd is.'

'Wat voor zaken?'

'Hij had een supermarkt. Een van de chicste in Kaduna destijds. Verkocht alles. Als je daar iets niet kon vinden, dan was het nergens anders in Kaduna te krijgen. Die naam had zijn zaak.'

Als ze een vader had gehad die ze kon laten zien als bewijs dat ze uit een normaal nest kwam, zou ze geen vriendjes hebben gehad die met haar uitgingen om haar vervolgens te dumpen voor iemand van het meer huwbare type. Dan zou Obi nooit zo hebben getreuzeld. 'Voor iedere man zou ze een prima echtgenote zijn', had een ex-vriendje tegen haar gezegd. 'Alleen je moeder... Wij zijn geen *oyibo*, *oo*, wij zijn geen witte mensen voor wie liefde genoeg is.' (Pas een behoorlijke tijd later was hij getrouwd met een geschikter meisje.) Hij had gelijk. Iedereen wist dat het huwelijk hier geen intieme aangelegenheid was tussen twee mensen zoals bij de *oyibo*'s.

Madam Gold schonk nog wat water uit de witte plastic kan in haar glas en zei toen hard, alsof ze kwaad was: 'Je

moeder had kunnen blijven! Ze had moeten blijven! Wat had je vader anders kunnen doen? Wat had hij kunnen doen? Je moeder was koppig. Ik praatte en praatte op haar in, maar mijn woorden gingen het ene oor in en meteen het andere weer uit. Haar besluit stond vast. Wat ik ook zei, niets kon haar op andere gedachten brengen en daarom moest ik het uiteindelijk opgeven. Als je medicijnen blijft geven aan een heel zieke man en zijn penis blijft omhoogkomen, kun je hem maar beter met rust laten, want dan heeft hij aan gene zijde al een vrouw gevonden. Niets kon je moeder op andere gedachten brengen.'

Ze pauzeerde alsof de herinnering haar had uitgeput, al die gesprekken die ze jaren geleden had gevoerd om Ezi van gedachte te doen veranderen. Toen zei ze: 'Mike hield van je moeder, wat meer is dan veel vrouwen kunnen zeggen. Hij hield van haar. Ze wist dat en ik denk dat ze hem wilde straffen door dat weg te nemen waarvan ze wist dat het hem het meest pijn zou doen. Het probleem was dat zij ook van hem hield en ze vergat dat het nooit zin heeft om jezelf pijn te doen om een ander dwars te zitten. Alles, alles waarvoor ze had gewerkt, gaf ze op toen ze wegliep. En waarvoor? Voor dat scharminkelige kind. Een piepjong ding nog! En ze was niet eens mooi, die Rapu.' Langzaam schudde ze haar hoofd een paar keer, als een lusteloze pop. 'Ik ken mijn plek. En ik weet wat de opties zijn buiten deze vier muren. Wat denk je dat ik zou doen als mijn man morgen een andere vrouw nam? Ik vergoelijk niet wat je vader deed. Ik praat ook niet goed wat Rapu deed, God beware. De hemel weet dat ik er kapot van was toen ik het hoorde. Ik bedoel, ik kon gewoon niet geloven dat Mike zoiets zou doen. We dachten

altijd dat hij anders was. Maar ik zei tegen Ezi: “Wat gebeurd is, is gebeurd. Je moet het achter je laten en doorgaan.” Ze liet een droevig lachje horen en zei: ‘Het was dapper van je moeder om die stap te zetten, om gewoon weg te lopen, zonder om te kijken. Zonder ook maar één keer om te kijken. Ze deed de deur achter zich dicht en keerde nooit terug. Daar is heel wat lef voor nodig. Zelf ben ik niet zo dapper. Maar ik weet ook dat het soms wijzer is om niet dapper te zijn. Je kunt alleen vechten als je leeft. Hoe zeggen ze dat ook al weer in het Engels? “*You leev to fight another day*”.’ In het Igbo vervolgde ze: ‘Dat zei ik tegen haar. Ze was mijn beste vriendin en het was mijn plicht haar de waarheid te vertellen. Maar ze wilde naar niemand luisteren. Zodra Ezi’s besluit vaststond, viel er niets meer aan te veranderen. Dat weet jij ook wel, want jij bent met haar opgegroeid. Je weet hoe ze kon zijn.’ Ze ademde luidruchtig uit, alsof ze haar adem een tijd had ingehouden, en zei toen: ‘Vrouwen kunnen zich dat soort koppigheid niet veroorloven. Luister je wel naar me? *Ina-egekwa m nti, Adamma?*’

‘Ja.’ Er waren niet veel mensen die haar bij haar volledige naam noemden, Adamma. Haar moeder wilde dat naar haar als ze echt boos was. ‘Adamma, kom hier! Laat je spullen niet zo slingeren. Raap die schooltas op!’

‘Er is geen plaats voor dat soort koppigheid in het leven van een vrouw. Luister je wel?’

‘Ja, tante.’

‘Goed zo. Je moeder was voorbestemd een man te zijn. Ach, die Ezi...’ Ze glimlachte en schudde zachtjes haar hoofd. ‘Je moeder zou een prima man zijn geweest. Ze werd geboren in het verkeerde lichaam. Dat is het gewoon.’ Weer zuchtte

ze en ze wendde haar gezicht naar Mma. Bang nogmaals te worden verrast door een knuffel, boog Mma zich voorover en begon te krabben aan een denkbeeldige kriebel op haar been. Haar huid werd krijtachtig wit op de plek waar ze krabde en ze besepte dat ze van huis gegaan was zonder zich te hebben ingesmeerd. Ze had echt een droge huid die voortdurend gehydrateerd moest worden, vooral tijdens de harmattan – al was deze dit jaar abnormaal met die hoge temperaturen. Zonder veel succes probeerde ze dat witte met een duim van haar been te wrijven. Ook merkte ze nu pas dat ze inderhaast de rubberen slippers had aangeschoten die ze anders alleen thuis droeg. Al sinds haar vijftiende had ze geen slippers buitenshuis gedragen. En de paarse kleur ervan paste totaal niet bij haar lichtgroene jurk.

Even waren ze ondergedompeld in een peinzende stilte en toen zei Madam Gold: ‘Rapu kon niet aan je moeder tippen. Dat meisje was niet te vergelijken met Ezi! Van geen kanten! Plat als een dubbeltje was ze, zowel van voren als van achteren. Geen billen, geen borsten, zo mager als een tandenstoker. In bed zou een man haar nergens beet kunnen pakken.’ Weer zuchtte ze en toen zei ze rustig: ‘Maar ja... Mannen slapen met alles en iedereen, en uiteindelijk kreeg zij wel voor elkaar wat je moeder niet was gelukt.’

Mma probeerde zich Rapu voor te stellen, zo mager als een tandenstoker, totaal niet te vergelijken met haar moeder. Haar moeder was weliswaar niet zo groot als Madam Gold, maar ze had ‘body’. Ze was vol zonder dik te zijn. Misschien had Rapu wel die quasi rafelige look van een supermodel gehad. Ze wilde tegen Madam Gold zeggen: ‘Tante, mijn moeder werd niet geboren in het verkeerde lichaam.’

En dapper was ze ook niet. Zelfzuchtig was ze.' Maar toen ze daaraan dacht, herinnerde ze zich ook andere dingen die ze over haar moeder te weten was gekomen, waardoor ze haar in een ander daglicht, op een andere manier ging zien, alsof ze kennismaakte met een volslagen vreemde. Alles wat ze over haar meende te weten, kwam op losse schroeven te staan, waardoor het beeld dat ze altijd van haar moeder had gehad als een kaartenhuis ineenstortte, om plaats te maken voor een heel nieuw beeld. En de herinneringen voerden een geur naar haar neus. De geur van iets wat ze liever zou vergeten. De lucht van haar onderstebovengedachten. Ze kon niet langer blijven.

De G staat voor 'geweten', 'gewetensnood'. Voor 'gaan' ook. 'Een van de meest praktische lessen die het leven me heeft bijgebracht,' schreef haar moeder in haar memoires, 'is weten wanneer je moet opstaan en vertrekken. Niets wordt zo verafschuwd als de gast die langer blijft dan hij welkom is.'

Mma stond op. 'Ik moet weg, tante. Dank u wel.' Ze had het flesje Fanta niet aangeraakt dat op zeker moment toch voor haar was neergezet. Het flesje was zo koud dat er zich piepkleine ijskraaltjes op hadden gevormd. Het was haar niet eens opgevallen.

Secreet. Smart. Slachtoffer. Smartengeld. Mma speelde graag met woorden en ze kon nog veel meer S-woorden verzinnen om haar leven te beschrijven.

‘Kom nu, Mma, wat weet jij nu over smart, over offers? Wie is nu het slachtoffer?’ vroeg Madam Gold. Ze droeg geen pruik. Haar haar was gevlochten, maar de vlechtjes waren slordig en begonnen aan de uiteinden al los te raken, en boven haar voorhoofd staken bosjes haar sprieterig omhoog.

Dat was op de tweede dag, toen Mma’s woede nog rauw was, nog pijn deed alsof er versgemalen peper of zout in een open wond was gewreven.

‘Tante, u weet niet hoe mijn kinderjaren waren’, zei Mma, al kende Madam Gold haar al zo lang als ze zich kon herinneren. Ze probeerde niet te huilen. Niet te rommelen, te roeren in haar rotjeugd. De R is een van de agressiefst klinkende letters van het alfabet. Rrrrrrr. Het is een grom. Een moeilijke klank om te temmen. De R staat voor ‘roof’, ‘ruïne’, ‘ramspoed’. Rek de R en hij kan oneindig blijven rollen. Rrrrrrrrrrrrrrrrrrrrr. Ze wilde niet terugdenken aan de kinderen die *ada ashawo* – hoerendochter – naar haar riepen als ze naar school liep. Die kinderen waren niet veel ouder dan zij. Ze vuurden die woorden als raketten op haar af en lachten wanneer die haar troffen. Vervolgens zagen die kinderen dat ze sneller ging lopen, als kon ze aan de inslag van de woorden ontsnappen door haar tempo te verhogen. Hun wreedheid was niet onbezonnen of willekeurig, maar berekend en aanhoudend. De hatelijkheden troffen doel en dage-

lijks vluchtte ze naar de beslotenheid van de schooltoiletten om te huilen; thuis perste ze haar gezicht in het hoofdkussen. Haar leven zonder – of van voor – de tranen kon ze zich niet herinneren. Ze probeerde niet te denken aan de woorden die door de lucht zeilden en op haar rug landden. Waar ze neerkwamen verschroelden ze haar haar en sloegen striemen op haar huid. Ze probeerde niet te denken aan jongens die ze niet kende en die haar op weg naar school tegenhielden en wilden weten hoeveel ze vroeg voor haar diensten. Achter hen stonden ondertussen hun vriendjes nerveus te ginnegappen en elkaar high fives te geven, onder de indruk van hun eigen lef.

‘Ze vertelde me dat ik geen vader had! Ik was het enige kind op school, zover ik wist, zonder vader, dood of levend. Hebt u enig idee hoe ik me daaronder voelde?’ Mma’s stem bleef vlak, want ze wilde Madam Gold niet afschrikken door te gaan roepen.

Ooit was ze zo kwaad geweest dat ze tegen haar moeder had gebruld met de gerechtvaardigde verontwaardiging van iemand die onheus is bejegend: ‘Ik wed dat je niet eens wéét wie mijn vader is!’ Ze maakte haar verwijten van de schandelijkste soort, in de hoop dat die vernederende beschuldigingen haar moeder zouden dwingen haar eindelijk te vertellen over haar vader, dat ze haar eindelijk de kans zou geven om naar die man op zoek te gaan als zij dat zelf vertikte. Maar haar moeder had haar typische langgerekte lach laten schallen en gezegd: ‘Klopt, ik weet niet wie hij is. Ben je nu blij? Je hebt geen vader. *Kpom kwem. Onwe ife ozo?*’

Madam Gold begon iets te zeggen, maar stopte weer.

‘Eh, sorry?’

‘Ik begrijp best dat het niet gemakkelijk voor je was, maar voor je moeder was het erger. Je moeder... Heeft ze je verteld over Goody Goody en zijn vrouw? Nou? Heeft ze daarover verteld?’

‘Nee. Wie zijn dat? Ze heeft het met geen woord over hen in haar... haar memoires.’

De M stond voor ‘memoires’. Als het aankwam op overdrijven, moest je bij haar moeder zijn. Ze kon niet gewoon brieven schrijven, nee, het moesten ‘memoires’ zijn, teksten die halve verhalen vertelden, die haar op pad stuurden om meer te weten te komen.

Slachtoffer. Schande. Smart. Slopen. Smoesjes. Slopende smoesjes. Slang. Als je sist als een slang, krijg je de perfecte s-klink: sssssssssssss. Als kind had ze gelispeld, als gevolg van te lang duimzuigen. Jarenlang was het haar niet gelukt om de volmaakte sisklink te vormen. Wanneer ze met andere kinderen spelletjes deed waarbij gesist moest worden, dan moesten die lachen om de manier waarop ze zo iets als ‘fiffiff’ zei. Ze had moeten leren haar tong achter haar tanden te houden om hem te beletten zich met de sisklanken te bemoeien. Pas na maanden spraaktherapie kreeg ze de s onder de knie.

Haar moeder had haar een doos verhalen nagelaten. ‘Memoires’, verbeterde Mma zichzelf in gedachte, vasthoudend aan de term die haar moeder ervoor gebruikte. Halfvertelde verhalen, vormeloze verhalen die ze zelf ter wereld moest brengen, met Madam Gold als vroedvrouw. Ze was gekomen met vragen over de mannen in glimmende auto’s over wie ze had gelezen in haar moeders verhalendoos en nu kreeg ze weer iets te horen over een andere man en zijn vrouw.

‘Slangen zijn gevaarlijke beesten en daarom wil ik niet dat je er een als huisdier neemt’, had haar moeder tegen haar gezegd toen ze in een fase was waarin ze per se een huisdier wilde. Ze mocht ook geen hond. ‘Honden kosten handen vol werk. Ze moeten verzorgd worden als kinderen. Je moet ze uitlaten en de troep achter ze opruimen. Hun plas opdweilen, hun drollen oprapen. Een enorme verantwoordelijkheid.’

‘Een kip dan?’ Ze was met het idee van een kip als huisdier gekomen omdat een van haar boeken ging over Engelse kinderen die een kip als huisdier hadden en het beest ‘Hannah’ noemden. Hannah had donzige witte veren en een scherpe snavel. Mma zag al voor zich hoe ze haar kip rijst te eten gaf en hoe het dier de korrels uit haar hand pikte.

Ook geen kip. ‘Kippen eet je op. Die laat je toch niet uit, gekkie? Je mest ze vet en dan hak je ze aan stukken en die gooi je in de soep. Ben je ooit iemand tegengekomen die een kip als huisdier had? Nou?’

‘Een kat? Alsjeblieft?’ Ze stelde zich een donzige knuffelpoes voor die op haar bed sliep zoals ze had gezien in een film op de tv. Een kat met een zwart-witte vacht en een lange staart. Een kat die ze kon aaien en die ze op de arm overal mee naartoe nam. ‘Een kat dan? Toe, mama, toe, alsjeblieft...?’ In die film liet het baasje zijn poes niet alleen op zijn bed slapen, het jongetje praatte er ook tegen als hem iets dwarszat. Hij noemde die kat zijn beste vriend. Zijn ouders maakten altijd ruzie, schreeuwden tegen elkaar en hadden helemaal geen oog voor hem. Daarom praatte hij tegen de kat over school en zijn vriendjes. Toen zijn ouders gescheiden waren, moest hij de kat thuislaten toen hij naar zijn vader

ging, want die woonde in een flat waar huisdieren niet waren toegestaan. Het jongetje had tijdens het hele bezoek gehuild. Op een dag ving zijn moeder op wat hij met zijn kat besprak, waarna ze tegen hem zei dat het haar ontzettend speet en toen maakten zijn ouders het weer goed en aan het einde van de film gingen ze met hun allen picknicken en de kat kreeg een rode strik om haar staart om te laten zien hoe dol ze allemaal op het dier waren.

‘Alleen heksen houden katten. Straks wil je ook nog een lange bezem om op te vliegen. Zeg, wat is dit allemaal voor onzin, Adamma? Als je zo achter me aan blijft drementen terwijl ik probeer te werken, struikel ik nog over je!’

‘Een slang dan?’ Slangen hoefden niet uitgelaten te worden. Ze wist niet precies hoeveel uitwerpselen die reptielen produceerden, maar heel veel zou het vast niet zijn. Ze zag het al voor zich: een slang die helemaal opgerold in het stro lag en die zijn kop opstak wanneer ze naar zijn kooi kwam. Misschien kon ze hem een naam geven en hem daarop laten reageren. Misschien zou hij zijn lange tong uitsteken als ze hem riep. Ze had er ooit eentje gezien in een tijdschrift van haar moeder. Een enorme slang die een Amerikaans gezin als huisdier hield.

‘*Tufia!* Wat een stom idee. Wie houdt er nu slangen als huisdier, Adamma? Ben je nu helemáál? Slangen zijn boosaardig. Wat ga je me straks nog allemaal vragen? Dat je de duivel zelf wilt? *Tufia!*’

Dus geen honden. Geen kippen. Geen katten. Geen slangen. Alleen een doos met dikke lagen stof en dikke lagen verhalen.

‘Wie is Goody Goody?’ vroeg Mma, ondertussend denkend: wat is dat nu voor een naam. Wie loopt er nu rond met zo’n naam?

‘Goody Goody was de duivel’, zei Madam Gold. Ze hakte haar woorden in mootjes, waardoor ze wrang weerklonken in de kamer. ‘Hij. Was. De. Duivel. *Heiii. Tufia*. Die man *buekwensu ojo*. Hij was verdorven. Hij werkte samen met zijn vrouw, die nog erger was dan hij. Ze had het gezicht van een engel, mooi als een *mammywata*, maar in haar hart was ze een duivelin. Je zou denken dat wij vrouwen elkaar helpen, maar die vrouw was doortrapt gemeen. Ik vertel je alleen maar over Goody Goody opdat je niet te streng oordeelt over je moeder. Luister je naar me? *Ina-egekwa m nti*, Adamma?’ Ze wachtte tot Mma knikte voordat ze verder sprak. ‘Tja, zij had geen welwillende moeder die haar geld had nagelaten, zoals bij sommige anderen het geval is...’ Madam Gold keek Mma tartend aan, beschuldigend, haar uitdagend om iets te zeggen, iets geringschattends over haar moeder. Mma liet zich niet uit haar tent lokken, want ze besepte dat dit niet het aangewezen moment noch de goede plek was. Er viel een korte stilte, waarna Madam Gold met een zucht haar relaas vervolgde. ‘Het waren geldschieters, die Goody Goody en zijn vrouw. Die man is nu al jaren dood. Je moeder was wanhopig. Ze moest de huur betalen, jou te eten geven en ze had een plan voor een bedrijfje dat ze dolgraag wilde realiseren. Over opoffering gesproken! Praat me alsjeblieft niet over offers, want je weet niet half wat je moeder voor jou heeft doorstaan!’ Terwijl Madam Gold sprak, klonk haar stem steeds luider. ‘Wil je praten over opoffering? Ver-

plaats je dan in Ezi!’ Haar borst zwol op alsof ze probeerde niet te huilen.

‘Waarom ging ze naar een geldschieter? Waarom niet naar een bank?’ *Ze had toch wel andere opties? Niemand zal haar gedwongen hebben om naar Goody Goody te gaan.*

Madam Gold siste verontwaardigd en sloeg haar ogen op. ‘Bank ke? Waarom stel je vragen alsof je niet in dit land bent opgegroeid? Denk je nu echt dat de dingen zo enorm zijn veranderd sinds de jaren zeventig? Denk je dat ze dat niet heeft geprobeerd? Denk je soms dat jij de wijsheid in pacht hebt en dat je moeder een domkop was? Jullie kinderen lijken te vergeten dat hoe hoog de okraboom ook opschiet, hij nooit machtiger zal zijn dan de hand die hem heeft geplant. Denk je nu heus dat je ooit verstandiger kunt zijn dan de baarmoeder die jou droeg?’ Madam Gold schudde het hoofd en siste weer. ‘Je moeder had jou op haar arm en ging van de ene bank naar de andere, maar geen bank wilde een alleenstaande vrouw mét een baby en zónder onderpand geld lenen om te investeren in een zaak. Niet één bank. En toch bleef ze hopen haar snackbedrijfje van de grond te krijgen. Ze had alles helemaal gepland, ondernemend als ze was. Je moeder was intelligent, een prima stel hersens had ze. Ze was van plan om eersteklas vleespasteien, worstenbroodjes en hartige taarten op de universiteitscampus te leveren, zodat de studenten en het personeel niet het terrein af hoefden om ze elders te kopen. Ze was er zeker van dat het een succes zou worden. Op die manier kon ze thuisblijven bij jou en toch zorgen voor een zeker inkomen. Zeg op, waarom denk je dat ze dat wilde? Waarom wilde ze een job zodat ze thuis kon blijven? Jij, Mma, jij stuurde haar beslis-

singen. Jij en niemand anders. Dus begin alsjeblieft niet over offers, want je weet niet half hoe je moeder voor jou heeft moeten afzien. Enfin, om een lang verhaal kort te maken, ze sloot een lening af bij Goody Goody en zijn vrouw, tekende een contract en investeerde in een oven. De zaak ging echter op de fles, niet door haar eigen toedoen, maar er daagden allerlei na-apers op toen ze van start was gegaan. Er was geen houden aan. Ze was amper begonnen of een miljoen anderen begonnen ook. Van die vrouwen zonder hersens die azen op andermans idee. De concurrentie werd verbeterd en de anderen doken onder haar prijzen. Je moeder maakte haar taarten met echte boter, voor haar draaide alles om kwaliteit. En ze was zo optimistisch. "Mensen herkennen kwaliteit meteen", zei ze. "Ze weten kwaliteit naar waarde te schatten en betalen er grif voor." Algauw bleek dat de mensen gewoon goedkope snacks wilden, dat het hun niet zo veel uitmaakte of de taart die ze kochten was bereid met echte boter of met hondenpis, als die taart maar redelijk van vorm was en een smaak had die in de buurt kwam van wat ze wilden eten. Concurrenten gebruikten olie en konden zo hun prijzen laag houden. Bij die handelaars liep het storm, terwijl de mensen haar hapjes met echte boter links lieten liggen. Ondertussen had ze echter wel een schuld af te lossen. Ze ging naar de vrouw van Goody Goody om haar, van vrouw tot vrouw, ertoe te bewegen haar man wat uitstel te vragen. Maar de vrouw van Goody Goody bezwoer Ezi dat als ze de schuld niet binnen twee dagen had afbetaald, ze de gevolgen onder ogen zou moeten zien. Goody Goody was niet een man om bij in het krijt te staan. Ik herinner me niet de precieze details van die "gevolgen", maar

het had met jou te maken. Met jou. Weer met jou. Wil je het nog steeds over opofferen hebben?' siste ze weer.

Mma vroeg zich af of Madam Gold haar de schuld gaf van de keuzes die haar moeder had gemaakt. Dat is niet eerlijk, dacht Mma, terwijl ze vanbinnen briepte.

'Als ze niet binnen de afgesproken termijn met geld op de proppen kwam, moest ze dat bekopen met het leven van haar dochter of zoiets. Het gerucht ging dat Goody Goody fortuin maakte met het offeren van mensen en niemand trok zijn doen en laten in twijfel. Zelfs niet de politieagenten die tijdens hun lunchpauze rondhingen bij het politiebureau op korte afstand van zijn kredietkantoor en die een oogje dichtknepen voor wat zich daar allemaal afspeelde. Hij had de politie in zijn zak. Je kon je nergens voor hem verschuilen. Tegen wanbetalers zei hij altijd: "Het heeft geen zin om te proberen je voor mij te verstoppen. Ik ben een godheid, ik ben overal." Je moeder moest een manier vinden om hem terug te betalen. Wat zou jij in haar plaats hebben gedaan? Vertel het me, Adamma, ik luister. Ik ben een en al oor, laat maar horen. Nou? Wat had jij gedaan in haar plaats?'

V. De V kun je ook net zo lang aanhouden als je wilt. Het is een soort zoemen. Zoals het geluid van een vlieg. Vrouwen-schoenen. Vreemdeling. Vreemd. Haar moeders schoenen. Vrouwenschoenen van een vreemde. Haar moeder was een vreemde. Daar kwam ze nu pas achter. Het was gemakkelijker om medelijden te hebben met een vreemde dan met een vreemde moeder. Daar kwam ze nu ook achter. Maar medelijden met een vreemde die ook haar moeder was, was iets

nieuws. Het was vreemd en daarom concentreerde ze zich op iets anders, wat haar een veel gemakkelijker gevoel gaf, omdat het normaal was. Ze vroeg: 'En die mannen in hun glimmende auto's?'

'Ik vertel je dit allemaal opdat je niet te streng over haar oordeelt. Ze kon niets anders doen. De tijd begon te dringen. Ja, er zijn wel wat mannen geweest, maar ze... ze was altijd netjes en schoon. Ze was jong, ze was mooi, ze had een kind en ze was blut. Er waren massa's mannen die met haar wilden uitgaan, dus ze moest en kon kieskeurig zijn. Ze wilde een goed leven voor jou.'

Mma slikte de vraag in die ze eigenlijk wilde stellen en vroeg in plaats daarvan: 'En mijn vader? Wist u wie mijn vader was?' Ze keek Madam Gold niet aan toen ze die vraag stelde maar staarde recht voor zich uit, zich concentrerend op de twee stralende spleetjes licht onder aan de zware gordijnen, die waren dichtgeschoven om het licht buiten te houden.

3

In het begin schiep God de hemel en de aarde. De aarde was woest en leeg; duisternis lag over de diepte, en de Geest van God zweefde over de wateren. Toen sprak God: 'Er moet licht zijn!' en er was licht. En God zag dat het licht goed was. God scheidde het licht van de duisternis; dat was de eerste dag. Op de eerste dag was de aarde een vormeloze woestenij en duisternis lag over de diepte.

Tijdens de Bijbelles op de lagere school moest Mma ze allemaal uit het hoofd kennen, de zeven dagen van de schepping én de uitleg die de juffrouw eraan gaf. Die onderwijzeres, die altijd rondliep met een stok achter haar rug, hamerde de lessen er bij de leerlingen letterlijk in. Nu ze op haar knieën voor de doos in haar moeders kamer zat, moest Mma denken aan een aarde die leeg was en aan een duisternis zo volslagen dat ze die leegte opslokte. Ze wilde dat Obi in de buurt was. Obi liet haar zich minder eenzaam voelen, iets waar hij steeds weer in slaagde.

Soms had ze het gevoel dat Obi haar eerste echte vriendje was. Dat was hij natuurlijk niet, maar hij was de enige die zich niet had laten afschrikken door haar moeder. En dat was wel iets. Nee, dat was meer dan iets. Dat was 'groot-groot', zoals haar moeder zou zeggen, met die ergerlijke gewoonte van haar om woorden te verdubbelen om ze te benadrukken of gewoon zomaar-zomaar.

Ezi was niet altijd aardig tegen hem geweest. Ze vroeg hem of hij van plan was een fatsoenlijke vrouw van haar dochter te maken, en dan schaterde ze met haar volle lach die tegen

de muren van het huis ketste, alsof die lach ook de spot dreef met alle andere mensen. Hoe gegeneerder Obi keek, des te langer rekte ze die lach. Als een elastiekje. En als je dacht dat het punt was bereikt waarop het elastiek zou breken, veerde het terug en begon het weer van voren af aan. Wanneer Mma probeerde zich voor haar moeder te verontschuldigen, wuifde hij dat weg met het argument dat haar niet te verwijten viel wie haar moeder was, dat er absoluut niets was waarvoor zij zich zou verontschuldigen.

Obi en zij waren van plan de vakantie samen door te brengen in Enugu. Zij omdat ze geen andere plek had om naartoe te gaan. Geen dorp, geen familie die haar uitnodigde voor rumoerige bijeenkomsten met een overdaad aan geitenvlees en gebraden kip en jollofrijst, gegarneerd met *moi-moi*. Hij omdat hij meer tijd met haar wilde doorbrengen. Het was de enige periode in het jaar dat hij twee hele weken vakantie had waarmee hij kon doen wat hij wilde. En wat hij dit jaar wilde, zei hij tegen haar, was die hele vakantie met haar doorbrengen. 'Ik wil volledig tot je beschikking zijn', had hij gezegd. 'Twee weken lang. Dag in, dag uit.' Even niet dat gehaast naar het werk, even geen deadlines, even niets. Twee weken lang zou hij zich verre houden van het advocatenkantoor waar hij junior medewerker was. Met plezier had ze ermee ingestemd dat zij die vakantie naar haar smaak zou regelen voor hen beiden.

Twee weken waarin hij kon doen wat hij wilde. Tenminste, als je geen rekening hield met zijn moeder. Eén telefoontje van haar met de boodschap dat hij met kerst thuis in Onitsha werd verwacht, en hij was weg.

‘Het spijt me, Mma, maar mijn moeder zegt dat ik erbij móét zijn. Nneka, mijn nicht, trouwt en iedereen komt terug voor de bruiloft. Zelfs de Caribische vrouw van mijn oom komt er speciaal voor over, helemaal uit Londen.’

‘Jeetje, is ze helemaal uit Londen komen lopen?’ Ze had een bijtende ondertoon niet kunnen onderdrukken.

‘Kom, doe nu niet zo sarcastisch, schatje.’ Hij had zijn handen om haar taille geslagen en haar gekust om de pijn van de teleurstelling te verzachten. Mma wist dat ze het als een kind op een mokken had kunnen zetten of razend had kunnen worden, maar dat zou er toch niets aan hebben veranderd. Als het Nneka’s bruiloft niet was geweest, dan zou het wel iets anders zijn. Zo zou het voorlopig ook blijven. Zolang ze niet getrouwd waren, zou ze voor zijn familie altijd op de tweede plaats komen. Ze wist dat het niets te maken had met liefde, maar dat was een schrale troost. Obi hield van haar, maar plicht was plicht. Zo simpel was het. Dat hoorde ze te begrijpen. En plicht was vaak sterker dan liefde. Iedereen begreep dat. Maar bij het vooruitzicht alleen gelaten te worden, schoot ze met dat begrip niet veel op. Alleen gelaten, vastzitten in het huis aan de Nenistraat om de saaie decemberdagen in haar eentje uit te zitten. Familie kon een blok aan je been zijn. Als iemand dat wist, dan was zij het wel. Per slot had zij met haar moeder moeten leven. Met het volle gewicht van die vrouw op haar schouders, dag na dag na dag, totdat het er alle schijn van had dat ze voorbestemd was voorgoed zo te leven, met een kromme rug van al die ballast.

‘Kan ik dan niet met je mee?’ zei ze dapper, terwijl ze hem in zijn hals kuste.

‘Doe niet zo raar, Mma. Hoe zou ik je moeten voorstellen?’ Obi, die niet veel langer was dan zij, woelde met zijn neus in haar vlechten. Met een pufje ontdeed hij zich van een haarsliert die hij in zijn mond had gekregen, en kustte haar op de zijkant van haar nek.

‘Tja, wat je zegt...’ zei ze. Eigenlijk wilde ze meer zeggen, maar het ontbrak haar aan de moed om dat te doen. Als ze dapperder was geweest, had ze dit moment aangegrepen om te zeggen: ‘Wel, waarom legitimeer je onze relatie niet, zodat je me niet meer hoeft te verstoppen?’ Zoiets zou haar moeder hebben gezegd, maar ze leek niet op haar moeder. Goddank niet. ‘Doe niet zo raar, Mma. Hoe zou ik je moeten voorstellen?’ De woorden bleven galmen in haar hoofd, die hele verdere dag en nog dagen daarna. Op onbewaakte momenten voelde ze een nieuwe pijn vanwege een gesprek dat al was gevoerd en dat wat Obi betrof van de baan was. Haar leven was een woestenij. En hoe vaak had ze niet manieren verzonnen om die woestenij te ontginnen? Om die wildernis te bewerken en er iets groens en moois op te laten gedijen?

Ze herinnerde zich een film die ze drie dagen geleden had gezien over een kind dat de huishoudster van haar ouders doodde met een mes. Het was een Amerikaanse film. Het meisje was hooguit dertien en klein van stuk. Toch had ze wel zes of zeven keer op de huishoudster ingehakt. En net op het moment dat de huishoudster haar laatste adem uitblies, viel de stroom uit. Mma vond het nogal toepasselijk dat ze uitgerekend op dat moment in de film ook zelf in duisternis werd gedompeld. Gedurende de hele film had ze al een onbestemd, ongemakkelijk gevoel gehad, maar pas toen de

stroom uitviel, wist ze wat het was. Er waren eenvoudiger manieren om te doden. Ze moest er niet aan denken: een mes in een lichaam duwen en het er weer uit trekken, alleen maar om het er weer in te steken, waarbij het jonge meisje had gehijgd en gepuift alsof het mes te zwaar voor haar was. En dan die duisternis, precies op dat moment, alsof het zo gepland was.

Ze trok de doos naar zich toe.

Op de eerste dag las ze de memoires. In tegenstelling tot wat je zou verwachten, was het niet uit nieuwsgierigheid dat zij ze uiteindelijk toch las. Het was een combinatie van factoren: de droom die ze de hele dag had proberen te vergeten; de schrale eenzaamheid van de verlaten stad; de stilte van het appartementsgebouw op nummer elf – nu haar huis en eigendom. Op een na waren alle gezinnen weg.

Het enige resterende huishouden – een weduwnaar met vier kinderen – was van plan geweest om met nieuwjaar naar hun dorp te rijden, een paar honderd kilometer van Enugu. De oudste zoon studeerde voor het toelatingsexamen voor de universiteit en kreeg nog bijles van een gepensioneerd natuurkundeleraar uit de buurt die hem allerlei moeilijke oefeningen liet doen. Die opgaven stonden de bezorgde vader zeer aan, maar ze stemden de jongen zwaarmoedig. Telkens als Mma hem tegenkwam, leek hij elk moment in snikken te kunnen uitbarsten. Het toelatingsexamen voor zijn geneeskundestudie halen was veel belangrijker dan kerst vieren met verre familieleden en beneveld raken door palmwijn, ook al was dit het jaar dat voor hem was uitgekozen om samen met zijn neven eindelijk te worden ingewijd in de overgangs-

riten die hem tot een man zouden maken. Er zou een groots familiefestijn komen met ontelbare geiten en zakken rijst, genoeg om het hele dorp te spijsen. Iedereen van de familie was teruggekomen, zelfs familieleden die helemaal in Kafanchan en Maiduguri woonden, mensen voor wie de reis naar het oosten te ver was om jaarlijks te maken. 'Ze zullen het wel begrijpen', zei de weduwnaar tegen Mma, alsof hij van haar verwachtte dat ze hem van zijn schuldgevoel afhielp. Mma, die nooit familie had gehad, nabije noch verre verwanten, wist niet wat ze moest zeggen. Alleen omdat ze jaren had getraind om zich te beheersen, om niet zo onbezonnen te zijn als haar moeder, kon ze zich inhouden, lukte het haar om niet tegen de man te brullen dat het haar geen bal kon schelen. Ze keek naar de sombere jongeman voor wie het bezoek naar huis was afgezegd en ze had geen medelijden met hem. Ook toen zijn vader zich beklagde over het offer dat hij moest brengen, raakte dat haar niet. Door de zin voor traditie, de loyaliteit jegens familie, voelde ze zich eerder nog eenzamer. Ze had te veel met zichzelf te doen om energie te kunnen opbrengen voor andermans problemen.

En dan was er ook nog die onverdraaglijke hitte en tv-programma's die haar niet konden boeien. Er waren geen interessante films op de tv zoals in de dagen daarvoor; de twee bestaande kanalen moesten zo nodig oude westerse musicals heruitzenden. Onuitstaanbaar vond ze die. Volgens Mma waren toneelstukken niet bedoeld om te worden gezongen. En al helemaal niet zo'n stuk met mannen die er als macho's uitzagen.

Om de tv en de warmte van de woonkamer te ontlopen, ging ze op het balkon zitten. Tevergeefs masseerde ze haar

slapen om een opkomende hoofdpijn op afstand te houden. Toen legde ze haar hoofd op de balkonreling, met één hand onder haar kin, de andere verstoppt in de plooien van haar jurk. In haar hoofd woedde een wervelwind van gedachten die zo snel kwamen aanwaaien en weer vervaagden dat ze er haast duizelig van werd. Het lukte haar niet om zich te concentreren op één welbepaalde gedachte. Ook dat weet ze aan de droom, die rusteloosheid die haar in de ban had. En ze gooide het ook op de droom dat haar gedachten steeds terugkeerden, hoe ver ze ook afdwaalden, naar een bepaalde kast in de keuken.

Ze raapte de *Daily Times* van die dag van de grond en begon zich er lucht mee toe te wuiven. De krant, slap van de hitte, maakte een fladderend geluid terwijl hij voor haar gezicht wapperde. Veel verkoeling leverde het niet op. Het zat haar allemaal niet mee deze maand. Dit soort hitte was abnormaal voor december. Als dit is wat ze bedoelen met de opwarming van de aarde, dacht ze, dan staat ons een boel ellende te wachten. Gisteren had een predikant op de tv gewaarschuwd dat de opwarming van de aarde een voorbode was van het hellevuur. Hij had gezegd dat de wereld het einde elke dag een beetje nadert. Ten slotte zou de wereld uiteenbarsten in één grote vuurbol en zouden de uitverkorenen ten hemel worden gevoerd. Alle anderen waren echter veroordeeld tot eeuwige verdoemenis in de hel, waar ze zouden branden met de duivel, de vader der zonden zelf.

‘Dus *ya folks* noemen het de opwarming van de aarde?’ vroeg de predikant op de geaffecteerde toon die hem – en anderen als hij – als geslaagde, goed opgeleide pastor van de nieuwe tijd onderscheidde van de waardeloze, aan de deu-

ren bellende, op de stoep prekende, ronddwalende geloofsvoters. 'Y'all noemen dit de opwarming van de aarde? Halleluja!' Hij viste een zakdoek uit zijn broekzak, wendde zich even af van de camera alsof hij verlegen was en wiste het zweet van zijn glimmende voorhoofd.

'Dit is niet de opwarming van de aarde! Nee, meneer, dat is het absoluut niet. Nee, mevrouw, zeker niet. De wereld noemt het misschien wel zo, maar ik zal u vertellen, mevrouw, dat is het echt niet. Ik zeg jullie dat dit het vuur is uit de HEL!' Bij dat 'hel' keek hij recht in de camera, met op zijn gezicht een glimlach die niet echt een glimlach was, alsof hij de draak stak met alle arme drommels voor wie de waarheid over de opwarming van de aarde nog niet was onthuld.

'Op dit moment... ik zeg: op dit moment, NU dus... O, de Heer zij geprezen! Halleluja! Ik herhaal: op dit moment leven wij zoals de mensen ten tijde van Sodom en Gomorra, en dat vuur zal alleen maar *hajder* worden, o ja, steeds *hajder*, totdat wij ons anders gaan gedragen. Halleluja! God zij geprezen! Zeg het met mij: amen! Kom op, laat me een van de geest vervuld amen horen. Halleluja! God lof! God zij geprezen!'

Mma luisterde totdat zijn tongval begon te haperen, toen hij toch weer 'christen' begon te zeggen met een g- en niet met een nette k-klank. Omdat ze het niet meer kon aanhoren, zette ze de tv uit. De tv uitzetten zodat ze de man niet langer zag of hoorde, was eigenlijk een blijk van naastenliefde. Het was een daad die haar onderscheidde van haar moeder, die zich vrolijk zou hebben gemaakt om het onderuitgaan van 's mans pose. Haar moeder zou nooit de kleine tragedie die daarachter school hebben kunnen zien, laat

staan dat ze met de man te doen had. Mma wel, Mma kon zich helemaal verplaatsen in de man. Ze voelde hoezeer hij in verlegenheid was, ze merkte op dat hij, naarmate hij geestdriftiger werd, steeds scherper oppaste voor nog meer versprekingen. Totdat ze het niet langer kon aanzien. Haar leven lang had ze zich gegeneerd. Ze wist hoe het voelde, ook al stelde het niet veel voor wat de predikant overkwam. Als haar moeder haar één geschenk had nagelaten – zonder het te beseffen uiteraard –, dan was het een gevoel van saamhorigheid met mensen die leden. Die slachtoffers waren haar échte familie. Niet haar moeder, die er de oorzaak van was dat Mma onderstebovengedachten begon te krijgen én de reden waarom ze nu moest denken aan die gruwelijke film en de vermoorde huishoudster.

Toen ze voor het eerst een onderstebovengedachte kreeg, had ze die uitgesproken. Ze had tegen haar moeder gezegd: ‘Ik wou dat je dood was!’ Onmiddellijk had haar moeder haar een draai om haar oren gegeven. ‘Als ik nog eens van die onderstebovenwoorden van je hoor, maak ik je dood! Is er soms iets mis-mis met je hoofd? Zijn je hersens omgekieperd? *Isi omebili gi?*’ Mma, die toen vijftien was, stond versteld van die heftige reactie en holde jankend naar haar slaapkamer. Doorgaans wuifde haar moeder haar venijnige opmerkingen weg, zoals ze dat ook deed met Mma’s angsten. Ze dacht dat het vooral het schrikeffect was, het onverwachte ervan dat haar deed huilen, want op je vijftiende, voorzien van alle rondingen op de juiste plaatsen, hilde je toch zeker niet meer vanwege een oorvijg? Maar ze zwoer ook dat haar moeder haar nooit meer aan het huilen zou krijgen.

Ze keek toe hoe een optocht van zwarte mieren over de

muur krioelde en verdween in een bijna onzichtbare spleet. *Wat een leven! Stel je voor, jaloers zijn op mieren! Ik kan niet meer normaal denken met die warmte.*

Met een zucht draaide ze zich naar de lege straat beneden haar. De zon scheen op de geteerde weg. Een auto reed voorbij, langzaam, als zat er een toerist achter het stuur die de verlaten stad eens goed wilde bekijken. Ze kwam bijna in de verleiding om naar de chauffeur te zwaaien, zoals kinderen zwaaien naar passerende auto's en 'bye-bye oo' roepen naar vreemden. *God, wat saai.* Op je vijftiengste zwaai je niet naar vreemden, tenzij je een beroemdheid bent en in dat geval zwaaien vreemde mensen naar jóú en wuif je terug. Maar er was niets anders te doen. Behalve alsnog toegeven en die brieven lezen. Waarom niet?

Toen haar moeder nog leefde, had Mma haar slaapkamer altijd gemeden. Het verraste haar hoe weinig het vertrek was veranderd sinds haar kinderjaren, wanneer ze af en toe naar binnen glipte, bij haar moeder in bed kroop en dicht tegen haar zalig warme lichaam kroop. Haar bed stond nog altijd waar het altijd had gestaan, tegenover de deur. De lakens waren anders, maar wel typisch haar smaak: stippen in felgeel en rood op een groene achtergrond. Een regen van bloemen op een uitgestrekt gazon. Weer een van die schreeuwelijke dessins en kleuren waarmee haar moeder zich altijd had omringd. Mma hield meer van effen, ingetogen kleuren die niet de aandacht trokken, zachte, bescheiden tinten beige en bruin die heimelijk met de schaduw versmolten. Dat was ook precies het soort leven dat ze graag had geleid. Op die manier zou het gemakkelijker zijn geweest om vrienden te

maken en te houden. Ze zou zich met plezier op de achtergrond hebben gehouden en het initiatief aan anderen overgelaten, zolang haar dat een continu gelukkig leven garandeerde. Maar hoe kalm Mma zich ook hield, haar moeder drong zichzelf – en daarmee ook Mma – altijd op de voorgrond. Met die lach en luide stem van haar kon geen mens haar negeren. Ik hoop dat ze in haar volgende incarnatie met stomheid geslagen zal zijn, dacht Mma hardvochtig.

Ook de notenhouten ladekast stond nog altijd op de vaste plek naast het bed. Er stonden nog flesjes parfum op, die geduldig leken te wachten op het moment dat hun eigenaar zou binnenwalsen om een walm op te sprayen alvorens de deur uit te gaan. Naast de deur stond een enorme mahoniekleurige kast met aan de voorzijde een fries van uitgesneden bloemen en verstrengelde druivenranken. Het was een mooie kast en Mma wist dat het meubel propvol kleren moest zitten. Als kind had ze het heerlijk gevonden om in die kast, in haar moeders kleren te rommelen, puur om het plezier van het rommelen zelf. Wat had ze haar moeder toen betoverend en chic gevonden.

Aan de muur naast de kast bevonden zich de enige recente toevoegingen, twee ingelijste foto's. Het waren foto's van haar moeder die altijd in de woonkamer hadden gehangen. Toen haar moeder was overleden, had Mma ze door Obi laten verhuizen naar de slaapkamer. Ze had zich altijd een beetje overweldigd gevoeld door die levensgrote portretten. In een huis zonder zichtbare mannelijke aanwezigheid zeiden kolossale, ingelijste foto's van een vrouw des te meer over het type dat ze was. Mma had die foto's kunnen vernietigen en ook nu nog, nu haar moeder haar aangrijnsde

van een van die portretten – met haar handen koket onder haar kin gevouwen om haar vuurrood gelakte nagels te tonen, met haar prachtige tanden mét spleetje –, wist ze niet meer precies waarom ze dat niet had gedaan. Misschien omdat ze het beeld van een dode niet wilde schenden, wat ze ook voor haar moeder voelde. Weigeren om hun laatste wens in te willigen was één ding, iets anders was het om opzettelijk de beeltenis te vernietigen van een nauwe verwant. Ze wist niet wat ze ermee zou doen als ze verhuisde, want geen haar op haar hoofd piekerde erover die foto's mee te nemen. Misschien liet ze ze wel gewoon hangen hier in de Nenistraat, zodat de nieuwe eigenaar ze kon weggooien. Maar ze had nog tijd. Die beslissing zou ze wel nemen als het zover was, het was nergens voor nodig zich daar nu druk over te maken. Jazeker, tijd genoeg.

Ze keek om zich heen en probeerde niet te denken aan die keren dat ze als kind ontwaakte uit een nachtmerrie en naar haar moeders kamer holde. Als ze dan naast haar was gekropen, de geur van haar rug inademde en haar neus stevig tegen haar moeders zachte rug had gedrukt, was dat genoeg om haar angst te verjagen. Het had geen zin om aan die tijden terug te denken. Een paar mooie herinneringen volstonden niet om een leven van slechte herinneringen te doen vergeten. Het was ook lang niet elke nacht geweest dat haar moeder haar welwillend had opgevangen als zij haar nodig had. Ze herinnerde zich een nacht waarin ze bevend wakker werd uit een boze droom. Haar moeders deur was op slot en hoe lang ze ook voor de deur bleef staan huilen en smeken, haar moeder wilde haar niet binnenlaten.

‘Ga weg, Mma, je bent nu een grote meid. Nergens voor nodig om bij mij in bed te kruipen!’

‘Toe, mammie...’

‘Nee, ga weg, onnozel-onnozel kind.’

‘*Biko*, mammie. Toe, alsjeblieft... Alsjeblieft!’

‘*Mba*. Ga. Weg. Ga-ga. Gek-gek meisje!’

’s Morgens had ze een man op kousenvoeten het huis uit zien glippen, met zijn schoenen in de hand. Hij deed kennelijk de grootste moeite om geen lawaai te maken, om niet gehoord te worden door het kleine meisje, niet beseffend dat hij al was opgemerkt. Ze had haar moeder nooit meer gevraagd of ze bij haar mocht slapen, hoe vreselijk haar nachtmerries ook waren. En het was rond die tijd dat haar moeder begon te klagen dat ze zich als een vreemde schuilhield in hoek-hoekjes.

Was dit een normaal gezin geweest, bedacht Mma, dan had ze de spullen van haar moeder moeten uitzoeken, om vervolgens de dingen die haar dierbaar waren te houden en de rest te verdelen onder haar moeders familie. Haar moeders rode schoenen zou ze om redenen van sentiment zelf hebben gehouden. Voor zover ze wist had haar moeder echter geen familie. Geen zussen om haar opzichtige rokken en bonte, geknoopverfde *boubous* te erven, geen tantes om haar sieraden te erven. En eigenlijk had Mma ook niets sentimenteels met de donkerrode schoenen met hoge hakken die haar moeder haar ‘dansschoenen’ noemde. Misschien maar goed ook dat er geen familie is, dacht ze, want ze kon zich moeilijk voorstellen dat wie dan ook haar moeders voorliefde

voor het bonte en drukke zou delen. Haar oorbellen waren groot en opzichtig. Haar broches zagen eruit als kleine folterwerktuigen. Haar moeders smaak voor sieraden neigde naar het groteske. Mma wist zeker dat de hanger die ze droeg toen ze naar het ziekenhuis ging – een langgerekt geval in de vorm van een pijl –, scherp genoeg was om iemand te onthoofden. Niet echt iets wat mensen graag erven. Of ook maar bewaren vanwege een of andere emotionele waarde.

Na haar dood had het ziekenhuis haar die hanger gegeven, samen met haar moeders ringen en armband in een plastic zak. Mma had ze niet eens meegenomen naar huis. Ze had ze gedeponneerd in de bedelnap van een jonge vrouw buiten de ziekenhuispoort. Ze glimlachte bij de herinnering aan de bedelares die ze op de enorme gouden armband zag bijten toen ze omkeek. Hopelijk kon de vrouw die verkopen om wat blikken melk te kopen voor de baby die in een bundeltje op haar rug was gebonden. Mma kon niets met die spullen. En ze weggeven was iets wat haar moeders geest ongetwijfeld woedend zou stemmen. Wel, ze moest maar eens iets voelen van wat ze Mma had aangedaan in haar jeugd.

Mma knielde neer op de vloer en tastte onder het bed naar de doos. Toen ze die tevoorschijn trok, dwarrelde er een wolk stof op waarvan een deel in haar neus belandde, wat haar een niesbui bezorgde. In het stof op het deksel schreef ze haar naam en die van haar vriend en tekende een pijltje tussen beide namen. Nee hoor, hield ze zichzelf voor, ze was heus niet aan het tijdrekken en ze kon dit best aan. Haar moeder kon haar nu geen pijn meer doen. De schoenendoos

met brieven was dichtgeplakt met zwart plakband, dat ze alleen met een schaar kon insnijden. Even pakte ze de doos op. Niet het geringste gevoel had ze bij de gedachte aan de vrouw wier brieven erin zaten. Ze zette de doos neer en ging naar de keuken om een schaar te pakken. Ze opende de schaar en gebruikte de punt van een been om het plakband los te snijden. Toen ze het deksel van de doos haalde, werd ze overvallen door een angstig gevoel. Het was dezelfde angst die ze ondervond wanneer ze op een bus naar Lagos stapte – de rijstijl van de chauffeurs maakte haar doodsbenuwd. In een land waar geen maximumsnelheid bestond, vergaten buschauffeurs namelijk dat ze geen vliegtuig bestuurden en ze deden er alles aan om zo hard mogelijk te rijden.

Instinctief wist ze dat er iets zou veranderen in haar leven zodra ze de brieven begon te lezen. Ten goede. Of ten kwade. Ze verwachtte het laatste, en de gedachte dat haar leven er slechter op zou worden stemde haar somber.

Ze plofte neer op het bed en lichtte het deksel op. In de doos lag een stapel losse vellen papier. Het waren geen brieven, zoals ze had vermoed, eerder een soort manuscript. De vellen roken muffig, maar toen ze een stapeltje uit de doos haalde, voelde het papier tot haar verrassing niet broos en oud aan en het was ook niet omgekruld aan de randen zoals bij oude brieven. Nee, het papier was stevig, bood weerstand, was van jeugdige vitaliteit en stond vol haastige krabbels, nu eens in schuin, dan weer in recht handschrift. Soms had het schrijfsel veel weg van kippendrek, zo dicht op elkaar gepakt dat Mma even dacht dat ze er nooit wijs uit zou kunnen worden. De blaadjes hadden hun witheid behouden, dus erg oud konden ze inderdaad niet zijn. De geur was mis-

leidend. Maar het klopte wel, dacht Mma, dat alles wat haar moeder aanraakte iets bezoedelds kreeg, voorbestemd was om te vergaan, ongeacht de leeftijd. Vandaar dat de papieren, die nog niet zo lang geleden waren beschreven, roken alsof ze uit een ander tijdperk stamden. Ze liet de stapel weer in de doos vallen, deed het deksel erop en liep naar de deur. Ze had haar hand al op de deurknop toen ze weer van gedachte veranderde. Ze ging terug, nam het deksel van de doos en haalde er het eerste blad papier uit.

De D. Spreek de D overdreven nadrukkelijk uit en het klinkt als een snakkende zucht. De laatste adem die iemand uitblaast klinkt soms ook zo. De D staat voor de dood die zich uit onverwachte hoek aandient. Soms heeft de dood een luchtje. De dood ruikt als het parfum dat haar moeder op haar laatste dag droeg. En ook als *otapiapia* die in je neusgaten dringt. Wist haar moeder dat ze ging sterven? Had ze, toen ze die ochtend een bad nam, gevoeld dat ze sneller ademde en gedacht: dit is mijn laatste bad? Had ze de avond tevoren toen ze naar bed ging stilletjes afscheid genomen van de dingen die haar dierbaar waren? Hoe zou het zijn om te sterven? dacht Mma. Hoe zou het voelen? Is het alsof je zweeft of vliegt? Blik je terug en betreur je het dat je bepaalde dingen niet hebt gedaan? Als dode mensen iets betreuren, als ze een plan niet hebben gerealiseerd – zoals het droomhuis dat nooit werd gebouwd –, dan dolen hun geesten rond op aarde en sterven ze een tweede dood, die erger is dan hun eerste.

De D staat voor 'dood'. De dood is als een dief in de nacht. Ze herinnerde zich dat uit een preek. De voorganger had gezegd dat de dood zijn slachtoffers wegrooft, dat hij hen weerloos naar hun graf sleept. Uit zijn mond had het geklonken of de dood een vingervlugge misdadiger is, van het soort dat een portefeuille uit iemands binnenzak kon stelen zonder dat het slachtoffer er erg in had en de diefstal pas opmerkte wanneer de pleger allang ver weg was – zo'n beetje als de geslepen boef in *Oliver Twist*. Maar haar moeder had zich

niet gedragen als iemand die tersluiks was 'weggeroofd'. Hoe meer Mma erover nadacht, hoe meer ze ervan overtuigd raakte dat haar moeder een voorgevoel moet hebben gehad. Sommige mensen hebben dat nu eenmaal.

Obi had haar verteld over zijn grootmoeder, die als jong meisje ging werken bij een familie in een ander dorp. In het huis had ze een kamer moeten delen met de bejaarde moeder van de vrouw des huizes. Het was een kamer met één klein raam die pikdonker was wanneer de kaars 's nachts werd uitgeblazen. 'Mijn grootmoeder zei dat de oude vrouw naar de dood rook. Ze vond het griezelig om nacht na nacht in die kamer te moeten doorbrengen. Op een dag stond de oude vrouw, die nog amper haar bed uit kon, voor zonsopgang op en begon de kamer te vegen. Mijn grootmoeder vertelde dat de stank van de dood die dag zo onverdraaglijk was dat ze de kamer uit holde en in de voortuin ging zitten. Daar zat ze nog altijd onder een boom, toen ze vanuit het huis hoorde gillen dat de vrouw was overleden.'

Mma was ervan overtuigd dat Ezi in haar botten of in de lucht moest hebben gevoeld dat haar dood aanstaande was. Ze gedroeg zich als iemand die wist dat ze op het punt stond te sterven, al beseftte Mma dat pas achteraf.

'Zou er iets met me gebeuren, dan wil ik dat je deze leest', had haar moeder gezegd, terwijl ze haar dochter een enorme schoenendoos aanreikte met daarop in koeienletters 'size 41', als was het een merknaam. Mma had nauwelijks opgekeken van de roman die ze aan het lezen was, onderuitgezakt op de sofa in de woonkamer. Niemand zei zoiets, tenzij men

wist, zeker wist, dát er iets zou gebeuren. Maar zo had Mma het toen niet bekeken.

‘Ik zie jou de hele dag met je neus-neus in de boeken als een professor lees-lezen, wel, hier heb je een heleboel leesvoer waar je een hele tijd mee vooruit kunt.’ Haar moeder grinnikte en voegde er toen op serieuze toon aan toe: ‘Zou het ergste geval zich voordoen...’

‘Kom op, mam, doe niet zo melodramatisch!’ had ze gezegd, boos omdat ze in haar lectuur was gestoord. Nu moest ze wel uit haar boek opkijken. Haar duim hield ze op de bladzijde waar ze was gebleven. ‘Je wordt niet opgenomen voor een openhartoperatie. Het is je blindedarm maar. Niks “in het ergste geval”!’ Niemand was benauwd voor het wegnemen van een blindedarm, zei ze tegen haar moeder. Dat was een klusje dat zelfs de otapiapiaventer kon doen, ondertussen zijn beroemde deuntje – *ife na-ata gi si gi n’aka, o si gi n’aka, o si gi n’aka, chinchi na-ata gi si gi n’aka, onye ata na Chukwu uta. Otapiapia!* – zingend.

Otapiapia maakte alles dood, van bedwantsen tot muizen. Mma probeerde niet te denken aan de venter die haar pas had gevraagd of ze nog altijd last had van ongedierte. Hij ging op vakantie. Of ze extra gif nodig had, opdat ze niet zonder zou zitten zolang hij weg was.

‘Sista, heb je nog genoeg om het seizoen door te komen?!’ Met het hoofd uit het open raampje van zijn bestelbusje had hij hard geroepen, zodat ze hem op haar balkon kon verstaan. Hoewel ze al nee had gezegd, had hij het nogmaals gevraagd.

Het had haar lichtelijk geërgerd dat hij had aangedrongen, hoewel ze hem ervan had verzekerd dat ze nog genoeg

gif had. Die irritatie moest op haar gezicht te zien zijn geweest, want met een verontschuldigende glimlach had hij gezegd: 'Natuurlijk. Je hebt je moeder verloren; je hebt wel wat anders om aan te denken.' Maar ze had op dat moment helemaal niet aan haar moeder gedacht. In elk geval niet zoals hij het zich voorstelde.

En nu, terwijl ze in haar moeders kamer op de grond zat, probeerde ze niet te denken aan het witte poeder dat was weggestopt in een hoekje van de keukenkast, ver van de potten rivierkreeft en gemalen meloenzaad. Het spul was even dodelijk voor mensen als voor het ongedierte dat in veel keukens in de stad welig tierde, wat trotse huisvrouwen zich deed doodschamen, want uitgerekend wanneer ze bezoek hadden, vielen er kakkerlakken van het plafond om te belanden op perfect gepermanente kapsels of sprintten er ratten over het tapijt. De arme vrouwen, hun vernedering was peilloos diep.

Ze had de doos niet eens aangepakt, er niet eens naar gekeken toen haar moeder het geval met een plof op de tafel in de woonkamer had gezet. Vervolgens was ze teruggegaan naar haar kamer om zich klaar te maken voor het ziekenhuis, ervan overtuigd dat de krampen die haar dwarsdwarszaten niets ergers waren dan een ontstoken appendix. Mma had zichzelf daar ook van overtuigd, want zoals haar moeder zei: 'Als je te vaak liegt-liegt, begin je zelf te geloven dat het waar is.'

Omdat ze na de dood van haar moeder niet wist wat ze met de doos moest doen, had ze aan Obi gevraagd om die in haar moeders kamer te zetten. 'Stop ze onder het bed', zei ze hem, ook al had hij haar ervan proberen te overtuigen de inhoud te lezen. Dat leek nu een eeuwigheid gele-

den. En toch was haar moeder nog maar vier weken geleden gestorven.

Potdicht. Patstelling. Prisma. Bij de P laat je lucht ontsnappen. Opgesloten lucht komt vrij. De waarheid was als een prisma. Mma was dertien toen ze er voor het eerst een zag. Haar docent natuurkunde in de tweede klas, de enthousiaste mister Ogene, bijgenaamd Einstein vanwege zijn legendarische wetenschappelijke genie, bracht een blok glas mee naar school dat het meest magische was dat ze ooit had gezien. Het was verpakt in een samengeknoopte zakdoek. Met veel vertoon maakte hij de knopen los, wreef het blok op aan zijn overhemd en liet het toen aan de klas zien. Het geval fonkelde magnifiek. Hij hield het stuk glas in verschillende hoeken omhoog en vroeg de verrukte leerlingen welke kleur het voorwerp volgens hen had. Met zijn donkerbruine baritonstem, die alle tienermeisjes deed smelten, sprak hij vervolgens langzaam: 'De kleuren die een prisma produceert worden veroorzaakt door de veranderende invalshoeken. Zo is het ook met de waarheid. De waarheid heeft verschillende tinten, en welke tint jij waarneemt, hangt af van de hoek vanwaaruit je ernaar kijkt.' Einstein geloofde in het koppelen van wetenschappelijke feiten aan 'de feiten van het leven' om zijn jonge leerlingen geboeid te houden. 'Wetenschap is niet abstract, wetenschap gaat over het leven. Over wat je eet, wat je draagt, hoe je je leven leidt... Wetenschap gaat evengoed over de absurditeit van het leven als over de genoegens ervan', zei hij. Soms snapten zijn pupillen meteen wat hij bedoelde, soms ook niet. Maar Mma's aandacht en die van de meeste klasgenoten dwaalde nooit af. Ein-

steins lessen bleven haar bij. Nog jaren later kon ze hele zinnen uit zijn lessen letterlijk citeren. Nu ze vijfentwintig was en net haar moeder had verloren, vond ze troost in de woorden van haar vroegere leraar. Als er geen absolute waarheid bestaat, dan zijn er ook geen absolute leugens. En dus had ze niet gelogen. Ze had haar waarheid gewoon een bepaalde tint gegeven en dat had ertoe bijgedragen dat ze de herinnering aan wat ze had gedaan – aan wat ze gedwongen was geweest te doen – naar de diepste bodem van haar hart had verbannen, daar waar die herinnering van licht verstoken was. En daar, in die verborgen krochten opgesloten – zoals vaak gebeurt met geheimen die we ons niet willen herinneren –, vertoefde de herinnering in het gezelschap van andere vergeten zaken: de naam van dat verlegen klasgenootje wier gezicht bijna is verstopt op de klassenfoto; de pop waarmee we elke dag speelden toen we zes waren; een tragedie die we met de grootste moeite hebben geprobeerd te on-onthouden...

Welbeschouwd was ze het allemaal ook bijna vergeten, had ze er nauwelijks nog aan teruggedacht. Totdat de dromen waren begonnen. En toen werd ze gedwongen de warboel in dat donkere deel van haar geheugen te doorzoeken. Om dat geheim tevoorschijn te halen, om het spinrag eraf te vegen, het aandachtig te bekijken en te overwegen wat ze ermee moest aanvangen. (Wat moet je eigenlijk met een geheim waarvan je de waarachtigheid niet meer kunt garanderen? Met een geheim dat, als het eenmaal bekend is, beslist iemands vooruitzichten op een gelukkig leven om zeep helpt?) Het was niet iets wat ze Obi kon vertellen. Eigenlijk kon ze geen enkele persoon bedenken aan wie ze het kon vertellen

of zou moeten vertellen. Behalve Obi was er niemand anders die telde. Daar had haar moeder voor gezorgd.

De vellen papier van haar moeder bleken *Mijn memoires – De waarheid over mijn leven* te zijn. Die titel was dubbel onderstreept met rode inkt. Als twee dunne, golvende streepjes bloed.

Zwarte inkt danst op papier. Een fel contrast van zwart en wit. Haar moeders schuinschrift een benijdenswaardig kunstwerk. 'Ze leren kinderen niet meer behoorlijk schrijven', had haar moeder vaak geklaagd. 'In onze tijd', zei ze, 'móésten we schuin leren schrijven. Tegenwoordig schrijven kinderen als kippen die maar wat krabbelen-krabbelen in het zand. Er is geen touw aan vast te knopen, aan hun handschrift.'

Mma begon te lezen. Een grote W in elegant schuinschrift vroeg 'Waar?'

Waar beginnen? Waar begin je als je over je leven wilt schrijven? Ik had nooit gedacht dat het moeilijk zou zijn om over mijn leven te schrijven – per slot is het mijn eigen leven. Wie zou er beter over kunnen vertellen dan ikzelf? Maar nu ik ben begonnen, merk ik dat het bijna onmogelijk is om te bepalen waar je begint. Moet ik beginnen bij je geboorte? Hoe dan ook, je bent een deel van mijn leven. In zeker opzicht begon ook alles met jouw geboorte. Als jij niet was gekomen, waren de dingen misschien anders gelopen, had ik misschien andere keuzes gemaakt. Of zou ik toch moeten beginnen bij mijn eigen geboorte? Daar zou mijn vader in elk geval beginnen. Goed, laat ik beginnen bij mijn geboorte. Dat is misschien, eerder dan jouw geboorte, het begin. Het begin-begin.

Ik werd geboren op een zaterdag, als jongste van drie kinderen. Waarom dat belangrijk is? Volgens mijn vader verklaarde dat alles. Waarom ik deed wat ik deed. Waarom ik was zoals ik was. Mijn vader, christen en bijgelovig, weet alles aan de dag waarop ik werd geboren: de laatste scheppingsdag. De dag waarop Hij de dieren schiep. 'Geen wonder dat je bent zoals je bent!' Dat waren de laatste woorden die hij tegen me sprak. Die

woorden heb ik al die jaren met me meegedragen en ik heb me soms afgevraagd, hoe raar je dat waarschijnlijk ook in de oren klinkt, of hij niet gelijk had.

Mijn vader zei dat ik me gedroeg als een stier omdat ik tegelijk met de stieren was geschapen. De klei waaruit ik werd geboetseerd, moest van de modder onder de poten van de stieren zijn gekomen.

Mijn moeder, minder christelijk dan mijn vader, weet het aan de luchthartigheid van mijn persoonlijke chi, mijn persoonlijke god. 'Jouw chi ging lol maken en een borrel drinken op de dag dat je werd gemaakt. Dat is jouw pech. Daarom ben je een kwelling voor me. Mogen je eigen kinderen jou net zoveel ongeluk bezorgen als jij mij hebt bezorgd. Dat is het enige wat ik je toewens als je zo koppig blijft doen.

Misschien is haar vervloeking uitgekomen. De vervloeking van een moeder is iets vreselijks, zelfs als die vloek niet terecht is. Wat ik had gedaan was heus niet zo erg, zei ik tegen haar. De schuld en de vervloeking hoorden naar iemand anders te gaan. Niet naar mij.

'Jij hebt de yam en je hebt het mes. Jij bepaalt wie te eten krijgt.' Ze zei het met een beslistheid die geen tegenspraak duldde. Ik ben een beetje als mijn moeder. Als ik een besluit heb genomen, dan is daar geen beweging meer in te krijgen. Mijn besluiten staan als een zuil van massief goud; alleen de hitte van een vuur zou het kunnen doen smelten.

Het lukte haar niet in te zien dat ik noch de yam noch het mes had. Beide waren me uit handen gerukt. Het besluit was voor mij genomen en ik volgde slechts de enige voor mij mogelijke route, temeer omdat ik ook aan jou moest denken. Ik had gehoopt dat ze het zou inzien. Ik had gehoopt dat ook mijn vrienden dat zouden doen. Op het laatst was er alleen Madam Gold nog. Zij was mijn hartsvriendin, ze is me altijd trouw gebleven, loyaler dan een zus. Waar is mijn familie? Waar zijn mijn zus en mijn twee broers? Ze weigerden me te vergeven dat ik hun kansen heb verpest. Dat ik onze ouders ongelukkig heb gemaakt. Dat onze familie door mijn toedoen